

MR. PAULUS DE LA COURT, STAATSMAN EN.....

OOK BOERENAPOSTEL VAN FORMAAT.

Elke stad of dorp eert haar grote zonen, zoals dat heet. Straatnamen worden naar hen benoemd en in dorps- en stadsmonologen wordt uitvoerig uitgeweid over hun verdiensten en activiteiten.

Ook Gemerts Heem leende daarvoor haar pagina's; zo kwam er menigmaal een Mr. A. J. L. Borret ter sprake. Borret was geboortig van Gemert en bekleedde van 1842 tot 1856 het ambt van Gouverneur-Commissaris van de Provincie Noord-Brabant. Onder hem had uit kracht van de Provinciale Wet van 1850 de naamsverandering plaats van Gouverneur in Commissaris.

In de eerste helft van de 19e eeuw was er overigens nog een Gemertenaar meer, die in Den Bosch de hoogste functie bekleedde. Naar zijn vader werd in Gemert een straatnaam genoemd nl. de Drossard de la Courtstraat. De zoon vzn de Gemertse Drossard werd "Landdrost" van Brabant onder koning Lodewijk Napoleon. Het lijkt daarom de moeite waard, de Gemerts-Heemlezers eens wat meer te vertellen over deze Gemertse zoon, te meer daar dit in Gemertse geschriften (uitgezonderd "de Streek") bij mijn weten, nog nimmer aan bod kwam.

Mr. Paulus Emanuel Antonius de la Court werd geboren in het jaar 1760 als zoon van Peter Adrian de la Court en Maria H. E. van der Gheest.

De 5e maart van dat jaar was Peter Adrian door de landcommandeur benoemd tot Drossard en Scholtus van de Vrije Neutrale Grondheerlijkheid Gemert, sedert oktober 1753 was hij reeds in Gemert werkzaam als sekretaris. Volgens een artikel "Toen de landcommandeur werd ingehaald" van M. v. d. Wijst in Gemerts Heem nr. 30 was de Drossard woonachtig aan het Linder-eind. En hier bracht de kleine Paul wellicht zijn jeugd door.

Gemert was reeds in die tijd begenadigd met een soort Havo-Atheneum, de ons allen welbekende Latijnse School, waardoor Paul zijn middelbare schoolopleiding in zijn geboorteplaats kon volgen.

Van 1772 tot 1776 kan men zijn naam vinden in de lijst van "beurzisten" der school, evenals die van zijn één jaar oudere broer Lambertus. Na de Latijnse school in Gemert studeerden Paulus en Lambertus aan de universiteit te Leuven. (1) Na zijn

studie vestigde Lambertus zich als advocaat in Roermond en Paulus, die zijn broer kennelijk geen concurrentie aan wilde doen, vestigde zich als zodanig te 's-Hertogenbosch.

20 oktober 1792 overleed hun vader Drossard Peter Adr. de la Court. Door de komst van de Fransen in 1795, waardoor uiteindelijk ook Gemert de vele eeuwen gekoesterde zelfstandigheid zou moeten opgeven, werd het katholieke Zuiden van Nederland de kans geboden het juk van de onderdrukking en overheersing van het Noorden af te werpen. De komst van de Fransen was velen (en zelfs niet alleen in het Zuiden) bijzonder welkom en ook mr. Paulus dela Court zal er wel niet rouwig om geweest zijn, want hij was het die als representant in de Nationale Vergadering gretig gebruik maakte van de mogelijkheden, die de Fransen het tot dan achtergestelde Brabant bezorgden.

Heftig vaarde de advocaat in de Nationale Vergadering uit tegen de onrechtvaardige achterstelling, waaronder Brabant zolang gebukt was gegaan. Al spoedig zou blijken, dat mr. Paulus niet alleen uitstekend op de hoogte was van de politieke problemen en mogelijkheden van zijn tijd, maar dat met name (en hoe kan het anders als je van Gemert komt) de noden van de plattelandsbevolking zijn volste belangstelling had.

Mr. Paulus Dela Court als "boerenapostel".

In 1798 organiseerde de "Maatschappij voor de Landbouw" te Amsterdam een prijsvraag, waarin gevraagd werd naar de redenen waarom zeer veel gronden tot dan toe, leeg en onbebouwd waren blijven liggen. (2)

Mr. Paulus antwoordde hierop met een schitterend dokument omtrent de financiële noden der Meyerij in de tweede helft der 18e eeuw, waarin een somber beeld werd opgehangen over de schrikkelijke armoede ten plattelande.

Tot die tijd waren de gronden zgn. gemene gronden; eigendom van iedereen. De boeren zelf waren er nog heilig van overtuigd, dat de gemeeynten, bossen, heiden weiden en broeken onmisbaar waren; zij moesten dienen als weide voor koeien en schapen, die weer de onmisbare mest voor het bouwland leverden, terwijl de heideplaggen algemeen in de potstallen aangewend werden.

Op het laatst van de 18e eeuw begon de mening terrein te

winnen, dat alleen de ontginning der gemeeynten (woeste gronden) en de verdeling daarvan onder de ingezetenen de plattelandsbevolking zou kunnen opheffen uit haar armoedige staat. Bij zo'n verdeling zou men verplicht zijn een bepaalde oppervlakte te ontginnen op straffe dat het weer aan de gemeenschap in eigendom zou terugkeren. Paulus De la Court stelde daarom voor, de dorpsbesturen een generaal-oktrooi te geven om van tijd tot tijd een zekere hoeveelheid grond publiek te mogen verkopen of nog beter achtte hij het dat het steeds eenieder vrij stond van het bestuur der gemeente de koop van de grond aan te vragen.

Voor bouw- en weilandontginning vroeg hij 15 jaar vrijdom van belasting en voor bossen 25 jaar, omdat die de grond verbeterden. Verder wilde hij cijnsen en novale tienden afgeschaft zien, terwijl hij bijzonder aandrang op een beter gebruik van de "gebroecktens" door ze afwisselend te beweiden en een gedeelte van de hooihoogst te laten liggen. Nog beter achtte hij ook hiervoor verkoop aan partikulieren; de armen zou men desnoods een stuk gratis kunnen geven van de broekgronden, waarvan het gemeen gebruik hen niet uit hun armoedige staat had kunnen opbeuren.

Ook pacht met een termijn van tenminste 12 jaar zou volgens hem verbetering kunnen brengen. De bemoeienissen van Paulus De la Court voor de bevordering van landbouw, veeteelt en ontginning bleven natuurlijk niet bij één enkel schrijven, want zijn naam zou nog verbonden worden aan een plan tot ontginning van de Peel, wat door Paulus ontwikkeld werd in 1841, dus op 81-jarige leeftijd. Dr. J. Elemans schreef over hem in "Tijdvaart door de Peel", als de jonkheer, grootgrondbezitter, ontginner en vertegenwoordiger des volks, die door de Gemertse wildernis dwaalde als eens Leeghwater om de Haarlemmermeer.

De la Court bestudeerde "den aard van den grond", de hoogtecijfers, het afwateringsstelsel en kwam met een plan voor een reusachtig kanaal dwars door de Peel van zuid naar noord. Dit kanaal zou het zwarte giftige moeraswater af moeten voeren en het te ontginnen landbouwgebied met een overvloed van heilzaam Maaswater moeten bevruchten. Hij pleitte nadrukkelijk voor ruime overheidssteun en koesterde grote verwachtingen van, wat hij noemde "de grootste

ontginning die er in de Nederlanden ooit is ondernomen geworden". Zijn droom reikte echter nog niet tot de kunstmest. Daarom was hij bang dat de herschepping van de zandgrond tot welig weiland een langdurige aangelegenheid zou blijken te zijn. In de brochure "De Peel en bedankingen over denzelve", uitgegeven in 1841, schreef hij althans: "de cultuur in zandgrond gaat uit haren aard traag vooruit, omdat alles van de weiden afhangt, want hier geldt de regel: zonder weiden geen vee, zonder vee geen mest, en zonder mest geen landbouw; zodat de weide het alterum tantum van de bebouwing geacht kan worden, en ook hiervan de ontginning afhankelijk is".

De deftige rok van deze vroegnegentiende-eeuwse ontginning miste de derde knoop. Maar....hij wist het. In een zak guano zou die later worden aangetroffen.

Mr. Paulus De la Court, landdrost van Brabant.

Op 23 juni 1806 hield Lodewijk Napoleon zijn intocht in Den Haag om tot koning gekroond te worden. Het koninkrijk werd verdeeld in departementen, terwijl een wet over het bestuur daarvan bepaalde, dat dat bestuur eenhuldig zou zijn in de persoon van de "landdrost", die zou worden bijgestaan door 6 assessoren en een secretaris-generaal.

Voor Brabant wees Koning Lodewijk tot landdrost aan Mr. Paulus Emanuel Ant. De la Court, die door de staatsraad van de koning werd geïnstalleerd op 13 mei 1807. De keuze van de koning lag voor de hand, wanneer men de lijst van functies naloopt, die Mr. Paulus teeds bekleedde. (3)

Want achtereenvolgens was hij lid of sekretaris van de vroedschap van Den Bosch, de Administration Supérieure, de Provisionele Representanten, de Nationale Vergadering, het Departementaal Bestuur van de Dommel, het Departementaal Bestuur van Brabant, het Vertegenwoordigend Lichaam en het Wetgevend Lichaam. Hij behield zijn functie als landdrost tot aan de inlijving van Brabant bij Frankrijk, in maart 1810, wanneer Napoleon hem benoemde tot Ontvanger-Generaal van het Departement van de Monden van de Rijn.

Onder het landdrost-schap van de van Gemert geboortige Paulus De la Court werd in ieder geval de basis gelegd voor de opbloei en wederopbouw van het Brabantse gewest, dat sinds

de vrede van Munster in 1648 had moeten bukken voor alles, wat van boven de rivieren kwam.

Ook Koning Willem I wist de grote bekwaamheden van De la Court hogelijk te waarden, hetgeen wellicht moge blijken uit het Koninklijk Besluit van 17 juni 1823, waarbij Mr. Paulus werd verheven in de Nederlandse adelstand. (4)

Genealogie van De la Court.

De stamreeks begint met Johannes de La Court, die in 1656 te Tongeren in het huwelijk trad. Zijn kleinzoon Joannes de La Court huwde met Aldegondis Tulleneers en werd burgemeester van Hasselt (België).

Op 2 maart 1715 werd hun zoon Pieter geboren, die licentiaat werd in Kerkelijk en Romeins recht (aug. 1750).

Op 19 oktober 1753 werd Peter Adrian de la Court benoemd tot sekretaris van de Vrije Neutrale Grontheerlijkheid Gemert. 4 februari 1758 huwde hij te Velp bij Ravenstein met Maria Henrica Elisabeth van der Gheest.

Kinderen uit het huwelijk De la Court-van der Gheest waren Aloysia (1758), Lambertus J. (1759), Paulus Em. Ant. (1760), Maria A. J. (1762).

Op 5 maart 1760 werd Peter Adrian door de landcommandeur benoemd tot Drossard en Scholtus van Gemert, nadat J. F. van der Gheest vrijwillig afstand had gedaan van dat ambt.

Op 21 sept. 1773 huwde Peter Adrian voor de tweede maal, nu met juffr. Maria Anna van Gemert, dochter van Martinus van Gemert en Helena van der Cruyse.

Kinderen uit dat huwelijk waren Aldegondis, H. (17747, en Pauline, M. (1779). Pauline De la Court trouwde met de Gemertse dokter Arnoldus Henricus Grassens, de andere kinderen van Peter Adrian De la Court verlieten Gemert.

Op 7 juni 1815 stierf Dr. Grassens te Gemert; Pauline hertrouwde met Cornelis Rentenier, die op zijn beurt te Gemert stierf op 1 juni 1837. De moeder van Pauline, Maria Anna De la Court-van Gemert was reeds gestorven de 5e mei 1812.

Pauline overleed 19 januari 1839. Volgens de overlijdensakte woonde zij toenmaals in de Nieuwstraat, terwijl in deze akte als nabuur wordt genoemd: Ignatius Taabe, koopman. Was Pauline De la Court misschien de bewoonster van het oude notarishuis? In een onderschrift bij één der foto's uit het

boekje "Oude Ansichten van Gemert" wordt gewag gemaakt van een familie Taabe, die in de vorige eeuw woonde op de plaats van het huidige postkantoor. Nu het behoud van het oude notarishuis op het spel staat lijkt het interessant dit eens wat verder uit te diepen. (Uit 1785 is verder nog een Taabe bekend als borgemeester van Gemert).

Paulus Emmanuel De La Court stierf in 1848. In mannelijke lijn stierf de familie De la Court zelfs uit (1932).

- (1) H.Hens, Naamlijst van Leuvense studenten uit de Meierij, Brabantse Leeuw, Jrg.1959, blz.34.
- (2) Drs.W.J.Droese, De gemeentegronden in N-Br. en Limb.en hunne ontginning, 1927, blz.60-61.
- (3) Drs.P.Th.J.Kuyer, Rondom en in het Gouvernement, Malmberg 1973, blz.68-70.
- (4) Nederl.Adelsboek 1941; 1960; 1973.

Ad Otten

DE RIPS

Eén twee-armige beek of twee ongelijknamige beken ?

1. - Van oudsher wordt Gemert-centrum omklemd door twee kronkelende lopen of waterlaten of stroompjes; deze vormen samen vanaf "De Hoef" één riviértje, uitmondend in de "Kleine Walgraaf" of de "Snelle Loop, een paar honderd meter voordat deze Loop uitkomt in de Aa, ten Z-W. van Koks. (De "Snelle Loop" vormt voor een groot gedeelte de zuid-westelijke grens van de gemeente Gemert: op de oude kaarten genoemd "Kleine Walgraaf", op de nieuwe kaarten van Defensie (nr.51F) en van Waterstaat (nr.51): Snelle Loop).
2. - Op de Gemertse kaarten en plattegronden is de "oorsprong" van deze twee binnen'Gemertse lopen tamelijk vaag aangeduid: resp. ergens in de Groeskuilenbuurt en ergens oostelijk tussen Gemert-centrum en Mortel. De oorsprong kan niet exact aangegeven worden, aangezien er geen eigenlijke bronnen zijn: de beekjes ontstaan geleidelijk uit

boekje "Oude Ansichten van Gemert" wordt gewag gemaakt van een familie Taabe, die in de vorige eeuw woonde op de plaats van het huidige postkantoor. Nu het behoud van het oude notarisshuis op het spel staat lijkt het interessant dit eens wat verder uit te diepen. (Uit 1785 is verder nog een Taabe bekend als burgemeester van Gemert).

Paulus Emmanuel De La Court stierf in 1848. In mannelijke lijn stierf de familie De la Court zelfs uit (1932).

- (1) H.Hens, Naamlijst van Leuvense studenten uit de Meierij, Brabantse Leeuw, Jrg.1959, blz.34.
- (2) Drs.W.J.Droese, De gemeentegronden in N-Br. en Limb.en hunne ontginning, 1927, blz.60-61.
- (3) Drs.P.Th.J.Kuyer, Rondom en in het Gouvernement, Malmberg 1973, blz.68-70.
- (4) Nederl.Adelsboek 1941; 1960; 1973.

Ad Otten

DE RIPS

Eén twee-armige beek of twee ongelijknamige beken ?

1. - Van oudsher wordt Gemert-centrum omklemd door twee kronkelende lopen of waterlaten of stroompjes; deze vormen samen vanaf "De Hoef" één riviértje, uitmondend in de "Kleine Walgraaf" of de "Snelle Loop, een paar honderd meter voordat deze Loop uitkomt in de Aa, ten Z-W. van Koks. (De "Snelle Loop" vormt voor een groot gedeelte de zuid-westelijke grens van de gemeente Gemert: op de oude kaarten genoemd "Kleine Walgraaf", op de nieuwe kaarten van Defensie (nr.51F) en van Waterstaat (nr.51): Snelle Loop).
2. - Op de Gemertse kaarten en plattegronden is de "oorsprong" van deze twee binnen Gemertse lopen tamelijk vaag aangeduid: resp. ergens in de Groeskuilenbuurt en ergens oostelijk tussen Gemert-centrum en Mortel. De oorsprong kan niet exact aangegeven worden, aangezien er geen eigenlijke bronnen zijn: de beekjes ontstaan geleidelijk uit